

Thomas Pierre

«Zientzia ez dago euskalduntasunaren alde»

Paris, 1977. *Controverses institutionnelles en Pays Basque de France* tesi-liburuaren egilearekin solastatu gara. Antropologia eta historia ikasia da: “Antropologia zientzia oso zabala da, ikuspegi anitzak eskaintzen dituena. Euskaldunon kasuan begi-bistakoa da hori”.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

Antropologoa zaren aldetik, zer iritzi duzu antropologiaz? Zein da zure identitatea?

Parisen sortua naiz. Aitak ez zuen euskara jaso amarengandik, eta ni frantses sortu eta frantses kulturaren hezi eta hazi naiz. Alta, euskal kulturaren erreferentziak ukan ditut aitaren aldetik. Euskaraz jakin gabe ere, aitak euskal hitzak tartekatzen zituen gurekin mintzatzean. Betidanik Hendaiara etorri naiz aitaxi-amatxi eta aitaren familia ikustera. Zientzia ikasketak egin nituen, historia lehenik eta antropologia gero. Horrek eraman ninduen euskal mundua ikertzera, hala antropologian nola soziologian. Antropologia zientzia oso zabala da, ikuspegi anitzak eskaintzen ditu gaiak lantzeko orduan. Euskal kasua, konparazio-ne, ikuspegi zabal batetik ikertu behar duzu.

“Euskal munduaren ikusmolde eta kulturarekiko harremanak Iparraldean XXI. mende hastapenean” ikerketa lanean, euskal mundua misterio gisa agertzeko dagoen joera ikertu duzu.

Baiki. Duela bi mendeko euskal mundua izate arraroa edo bitxia bezala ageri da gizarte zientzien ikerketa lanetan. Hasteko, euskararen edota Euskal Herriaren jatorriak ezezagunak bezala agertu ditu zientziak. Niri zientziak euskal mundua nola aztertu duen agertzea interesatzen zait –Iparraldeko

gizartea, orain— eta bereziki berau nola instrumentalizatu izan den azken bi mendeotan. *A priori*, zientzia euskalduntasunaren alde agertzen da, baina funtsean, gaur egunera etorrita, alderantziz da. Hau da, euskal kausaren kontra daudenek euskal kultura misterio bat bezala erabiltzen dute euskal gizartea instituzionalizatua izan ez dadin. Ez dute euskal kultura, eta are gutxiago euskara, publikoki eta politikoki errekonozitua izan dadin.

Historia ikasi duzu, eta gizartea antropologiaren ikuspuntutik aztertu. Zer nabarmenduko zenuke?

Izenak eta kontzeptuak aldatzen joan direla garaiak garai. Adibidez, etnologia terminoa ez da honezkeror erabiltzen antropologian. Hobeto esanda, zientzilarik gehienek ez dute erabili nahi etnia hitza balorez hustu dutelako. Frantzian etnia terminoa zaharkituztat joa da, Europako nazio-estatuak eratu ziren garaian etnia terminoa arras markatua izan zen. Nazio-estatu osatzeko aukerarik gabeko herriak estigmatizatuak eta laidoztatuak geratu ziren, Euskal Herria horren lekuko.

Ondorioz..?

Bada, euskaldunak gizartean edota irudimen kolektiboan talde itxia bezala ageri dira, edo zientziak horren ideia zabaldu du. Oro har harturik, jarrera horrek ondorio larriak ekarriko dizkie nazio-estatu gabeko herriei, herri horien izaera deshumanizatu egin baita. Herri orok badu bere ibilbide historikoa, baina beren herritarren artean amnesia gisako bat zabaltzen bada, bere kultura deskalifikatzen da. Historiaren bilakaeran zokoratzen da lehenik eta lekurik gabe geratzen da azkenik. Herri hori a-historikoa da zientziarentzat, historia gabekoa.

Mitoaren ideia ere aztertu duzu.

“Euskal berezitasunaren mitoa” esamoldea erabiltzen dut. Esan nahi baitut ezen historikoki, zinez, euskal mundua eremu hermetiko dela Euskal Herriatik kanpokoentzat. Eta euskal mitoa bizirik dago oraindik ere. Hori ezin da ukatu, ez mitoaren ideia erraz uxatu ere. *A priori*, instituzionalizazioaren eraginez uxatzen

“Euskal erakunderik ez izateak mugatzen du euskal izaera garatzea”

“Euskal Herrian, oro har, garatzen ari den nazio-estatuaren ideiak Ernest Renan frantses pentsalariaren zenbait ideiekin antza dauka”.

joan liteke ideia. Hegoaldean bada ere mito hori —ez dut berau aztertu— baina, Hegoaldean euskalduna bilakatu zaitezke, sorleku edo jatorri euskaldunik izan gabe. Iparraldean euskal erakunderik ez izateak mugatzen du euskal izaera garatzea. Euskaltasuna folklore kategoriara mugatu da. Adibidez, ikurrinak nonahi daude, baina euskara desagertze bidean doa.

Tesi-liburuaren azpitituluak hauxe dio ere: *Usages politiques et déconstructions des préjugés socioculturels*. (Usaia politikoak eta aurreiritzi soziokulturaleen deseraketak).

Hain zuzen ere, saiatu naiz frogatzen Euskal Herriaren gainean izan den etnologizazioa. Euskal kultura eta izaera xede etnologikoetarako baino ez da aztertu edota aintzat hartu. Kultura eremu etnologikora mugatze nahiak eragotzi du euskal kultura garatzea. Euskal izaerari, egitate etniko soil gisara aurkezturik, ez zaio leku duina ematen eremu publiko eta instituzionalean. Euskararen kasua, konparazioe, izate mugatua bezala ikusia da botearean dauden aldetik.

Nazio=kultura. Etnia=kultura. Frantzia nazioa eta etnia homologatuak izan direla diozu, kontzeptuen nahasketa nabarmendu duzu.

Frantziako Euskal Herriaren —Iparraldearen kasuan— euskal gizartearen gainean jalgitzen diren nahasketak izugarriak dira, frantses gizartean konfusio handia dago nazioaren eta estatuaren ideien artean. Frantses izanaren ideia oso da nahasia, ondorioz, nahasketa hori bere barnean bildu dituen beste izaeren edo kulturen aurka doa, hau da, beste herri horiek kategoriak etnikora mugatuak dira. Euskal kasua kultur adierazpen gisa ezagutua da, baina ez dauka izaera politikoa gauzatzeko eskubiderik.

Zertan dira kontrobertsia hauek gaur egungo Iparraldean?

Iparraldeko ezagutza politikoaren alde ari direnak gogor errefusatuak izan dira, eta, adibidez, etniaren kontzeptua are markatuago geratu da Balkanetako gerren ondoren. Ezagutzaren aurka ari direnei Jugoslavia ohian gertatu zena baliagarria izan zaie hemengo egoera politikoa instrumentalizatzeko. Nahiz eta bi egoera historikoak eta sozialak ezin diren alderatu, arras ezberdinak baitira, instituzioetan gehiengoak dutenek Balkanetako gatazkak erabili dituzte euskal departamenduaren edo euskararen ofizializazioaren aldeko errebindikazioen aurka jotzeko.

Pays Basque Departamendua ala Euskal Departamendua eskatzea bera ere kontrobertsia da.

Oso ageriko kontrobertsia da hori. Pays Basque terminoa ezagutua da, eta Pays Basque Departamendua esatea haizu duzu, baina Euskal Departamendua terminoak kontra dauden espirtua aztoratzen du. *Euskal* terminoak badu berezko konnotazio bat. Euskara populazioaren parte batek baino ez du bizi, besteak, gehiengoak, euskara “ofentsa” edo “laido” bezala hartzen du. Anabasa izugarria da, jendearen irudimenean. Frantsesek, Frantzia Errepublikarra delakoan, nazioaren edozein zantzua aienatuta dagoela pentsatzen dute.

Le Cercle Lissagaray elkarteak esaterako. Espilondo politikariak, Daguerre kazetariak, besteak beste. Bai. Beren aburuz, beraiek ez dute

baztertzen euskal identitatea, baina ez dute euskaldunen instituzionalizazioa nahi, ez dute bestelako departamendurik inondik ere onartzen. Le Cercle Lissagaray-koek benetako errepublikarrak direla diote, eta ez dute aukera txikiena ematen oraingo statu quo aldatzeko. Errepublikartasunaren aldekoak baino, errepublikarkeriaren sustatzaileak dira, errepublikarra izateko modu hori nazionalista izateko modua da, nire uste apalean.

Bestalde, zuk "diferentziatzeko esku-bidea" eta "berdintasunerako esku-bidea" bereizten dituzu.

Berdintasun terminoak gai sozio-ekonomikoetan balio du nolabait, baina kulturalen ez. Diferentia izateko eskubidea agerian dago ikastolen existentziarekin, baina berdintasunerako eskubidea litzateke, ikas garaian dauden haurrak elebidun bilakatzeko bitartekoak ezarriko balira. Dena dela, jendearen gehien-goak ez du pentsatzen horretan.

Alabaina, euskararen irakaskuntzarako badaude atxikimenduak.

Bai. Gaia ez da erraz jujatzen ahal, hau da, gaia soziologikoki oso da minbera. Hasteko, gaia konplexua da, zaila eta korapilatsua euskal jatorrizko askoren kontzientzian. Gainera, sektore batzuk oso eroso bizi dira, ez dute konplikaziorik nahi euskararekin. Beste batzuek aldiz ontzat hartzen dute sistema elebiduna. Ez dira *basque* identitatearen jabe, baina euskararekiko atxikimendua bestelako zerbait da. Badago kanpotik etorri eta konplexu gutxiago daukana euskarari lotzeko, hemengoak baino. Hizkuntza galdu ez dutenek euskal kontzientzia daukate, kasu batzuetan bai kulturaliki, bai politikoki, eta beste batzuetan, kulturaliki bakarrik.

Nola ikusten duzu nazionalismo terminoa abertzaleen artean?

Iparraldeko abertzale askok ez du bat egiten nazio ideiarekin, abertzaletasuna nazio-estatuaren eraginaren aurka eraiki baita. Nazioa kontzeptua gainditu daiteke, molde diferentetan ulertu daiteke. Horren adibidea da espainol nazionalismoa

Euskal sustraiei atxikitako antropologo paristar euskalduna

"Nire aitatxi zena gogoan" idatzia da *Controverses institutionnelles en Pays Basque de France* liburua-tesiareen sarreran (2007ko Baionako Hiria-Eusko Ikaskuntza-Euskal Kultur Saria). Hendaia Kaskonenia bere-rikoa du amatxi egileak: 96 urte ditu; aitaren ama. *Femme de ménage* gisa joan zen Parisera. Inprentan ziharduen aitatxi ezagutu zuen.

Ama paristarra izaki: "Nik harreman zuzenena amatxi euskaldunarekin ukan dut. Euskara jakin gabe ere, euskarak erakarri nau txikitatik. Amatxi eta haien ahizpak hizketan entzuten nituen. Baina hori sentimenduetara baino ez zen mugatzen. Berantago, Parisko Euskal Etxean hasi nintzen euskara ikasten, eta serioago duela zortzi urte. AEKren Foruko Barnetegira joan nintzen lehen aldikoz. Bi hilabete eman nituen, orduan hasi nintzen lehen hitzak erabiltzen. Azken urteetan Lazkaoko Maizpide euskaltegian ari naiz, zazpi hilabete eman ditut jada".

eta frantses nazionalismoa ezberdina izatea, edo modu ezberdinez eraiki izana. Euskal Herrian, oro har, garatzen ari den nazio-estatuaren ideiak Ernest Renan frantses pentsalariaren zenbait ideien antza

Historia eta antropologia sozila ikasi ditu. Ikerketa lanetan hasi eta *Euskal munduaren ikusmolde eta kulturarekiko harremanak Iparraldean* (Barandiaran Fundazioaren bekaren bidez) lana burutu zuen, frantsesez. Lan horren azken solasa *Euskonews*-en euskaraz argiratuko da laster. Berriki kantuen azterketa egin du Eusko Ikaskuntzako *Musiker* aldizkariarentzat: "Euskal errealitatea Euskal Herriko kantuetan nola agertzen den aztertu dut. Antzinako eta gaurko gaiak alderatu ditut. Besteak beste, Korrika ekitaldiaren—edota euskararen aldeko herri ekimenen—karietara sortutako kantuetako mezuak eta aldarriak aztertu ditut".

Hendaian eta Parisen bizi da egun, euskarazko edota euskal testuen ikerle: "Eusko Ikaskuntzan aritu naiz, beken bidez. Orain lanpostu finko bat xerkatzen dut. Lan horretan finko aritzea biziki laketgarria litzateke, Parisen eta Euskal Herrian aldizka biziz".

dauka, estatu *régalien* deritzanarekin. Orain arte, Hegoaldean azken 30 urteetan garatu den fenomenoa da nolabait. Estatu-nazioa ezin osaturik, nazioaren beste ideiak eta moduak bilatzen ari da herri hau. ■